

KAYNAŞTIRMA SINIFI VE ÖZEL EĞİTİM SINIFI ÖĞRETMENLERİNİN SINIFLARDAKİ ZİHİN ENGELLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK PEKİŞTİREÇ VE CEZA UYGULAMALARININ BELİRLENMESİ

İbrahim ÇELİK
Emine ERATAY

ÖZET

Bu araştırmanın amacı kaynaştırma sınıfı ve özel eğitim sınıfı öğretmenlerinin zihin engelli öğrencilere yönelik kullanmış oldukları pekiştireç ve ceza uygulamalarını belirlemektir. Araştırmanın katılımcıları Batı Karadeniz Bölgesi'nin bir ilindeki okullarda görev yapan ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 10 özel eğitim sınıfı öğretmeni ve 10 kaynaştırma sınıfı öğretmenidir. Araştırmanın verileri nitel veri toplama yöntemlerinden yarı-yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; zihin engelli öğrenciler ile çalışan öğretmenlerin % 50'ye yakınının özel eğitimle ilgili herhangi bir programa katılmadığı, özel eğitim sınıflarına ve kaynaştırma sınıflarına engelli öğrenciler yerleştirilirken, yönetmelik ile yapılan uygulamaların çeliştiği, her iki öğretmen grubunun da olumlu davranışları artırmak amacıyla; özel pekiştireçler, nesnel pekiştireçler, sosyal pekiştireçler, sembol pekiştireçler ve yiyecek pekiştireçleri kullandıkları belirlenmiştir. Her iki öğretmen grubunda bulunan öğretmenlerin tamamına yakınının pekiştireçleri belli bir süre ve sıklık içinde kullanmadıkları ve etkili pekiştireç kullanımı ile ilgili yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıkları, pekiştireçleri kullanırken belli bir plan içinde uygulamadıkları görülmüştür. Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin öğrencileri için kullanacakları ceza tekniklerini belirleme yöntemlerinde genel olarak benzer yollara başvurdukları; bununla birlikte, öğretmenlerin genelde problemleri davranışları ortadan kaldırmak için gerekli çabayı göstermedikleri, planlı bir şekilde kullanacakları ceza tekniklerini belirlemedikleri ve uygulamadıkları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Engelli öğrenci, kaynaştırma, pekiştireç, ceza.

*Bilim Uzmanı, Özel Eğitim Öğretmeni, Gerede Yenimahalle İlköğretim Okulu, mehmetobasi@mynet.com
*Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, emineeratay@superonline.com

IDENTIFYING THE REINFORCEMENT AND PUNISHMENT PRACTICES THAT MAINSTREAM AND SPECIAL EDUCATION TEACHERS APPLY TO THE MENTALLY DISABLED STUDENTS IN THEIR CLASSROOMS

ABSTRACT

The aim of the present study is to identify the reward and punishment practices used by teachers of integrated special education classes towards students with mental disabilities. The sample group of the study is composed of ten teachers of integrated classes and ten of special education classes, who work at state schools in a province in the western Black Sea region of Turkey. The data were collected by means of semi-structured interviews, a qualitative data collection method. According to the results of the present study, it has been concluded that 50% of the teachers of students with mental disabilities have not attended any programs related to special education, that the written regulations and the practices are conflicting when students with mental disabilities are placed in integrated classes and special education classes, and that both teacher groups utilize verbal reinforcements, reinforcements of realia, social reinforcements, reinforcements of symbol and rewards in order to increase positive behavior. It has been determined that practically all the teachers in both groups do not use rewards at regular intervals and frequency; that they do not have adequate knowledge and skill about efficient reward usage and they do not use the rewards in a planned way. Both the teachers of the integrated classes and those of the special classes try similar ways to determining the punishment techniques; but nevertheless, the teachers do not make the effort required to remove the problematic behavior and they do not predetermine and apply the punishment techniques in a planned manner.

Keywords: Disabled students, integration, reinforcement, punishment.

*Bilim Uzmanı, Özel Eğitim Öğretmeni, Gerede Yenimahalle İlköğretim Okulu, mehmetobasi@myynet.com
*Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, emineeratay@superonline.com

GİRİŞ

Günümüzde engelli insan sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsü (2003) verilerine göre, dünya nüfusunun % 14'ünü, Türkiye nüfusunun da % 12.29'unu engelliler oluşturmaktadır. Türkiye'deki engelli sayısı sekiz milyon 500 bindir (SHÇEK, 2004). Bu nüfusun yaklaşık dört milyonunun özel eğitime gereksinimi olduğu açıklanmakla birlikte, engelliler için sağlanan eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri sınırlıdır. Özel eğitim alanındaki engellileri rastlanma sıklığına göre sınıflandırdığımızda, zihin engelliler görünüş sıklığı fazla olan gruba girmektedir. Toplumda görülme sıklıkları % 1 ile % 3 arasında değişen zihin engelliler, okul çağı nüfusunun % 2,3'ünü oluşturmaktadır (Sucuoğlu ve Kargin, 2006). Türkiye'de özel eğitim ile ilgili hizmetler henüz istenilen düzeyde olmasa da, özel eğitim ile 30.05.1997 tarihli KHK/573 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede "özel eğitim gerektiren bireylere her tür ve kademedeki eğitim ortamlarında devam ettiği eğitim programlarının amaçlarını gerçekleştirmek üzere özel eğitim desteği verileceği" belirtilmiştir. "Herhangi bir eğitim kurumuna devam edecek durumda olmayan zorunlu eğitim çağındaki özel eğitim gerektiren bireylerin yetersizlikten etkilenme düzeyine bakılmaksızın temel yaşam becerilerini geliştirme ve öğrenme gereksinimlerini karşılamaya yönelik eğitim programları uygulanır" hükmüyle özel eğitim hizmetleri zorunlu hale getirilmiştir. Bu amaçla ülkemizde engellilere yönelik bireysel ve grup eğitim olanakları sağlanmaktadır (Kırcaali-İftar ve Batu, 2005; MEB Mevzuat Bankası, 1997). En son yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2006) ile 3-14 yaş arasındaki tüm engelliler için eğitim-öğretim zorunlu hale getirilmiştir. Türkiye'de zihin engelliler Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2006)'ne göre;

a-Hafif düzeyde,

b-Orta düzeyde,

c-Ağır düzeyde,

d-Çok ağır düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği olanlar; şeklinde sınıflandırılmıştır

(Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2006).

Hafif düzeyde zihin engelliler eğitimlerine ilköğretim okullarındaki özel eğitim sınıflarında veya normal sınıflarda kaynaştırma yoluyla devam etmektedirler. Kaynaştırma, "Engelli öğrencilerin gerekli destek hizmetler sağlanarak, tam ya da yarı zamanlı olarak kendisi için en az kısıtlayıcı eğitim ortamı olan normal sınıflarda eğitim görmesidir" (Kırcaali-İftar, 1992). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2006)'nde ise, kaynaştırma "Özel eğitim gerektiren öğrencilerin, yetersizliği olmayan akranları ile birlikte eğitim ve öğretimlerini resmi ve okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan, destek hizmetlerin sağlandığı özel eğitim uygulamasıdır" şeklinde tanımlanmıştır. Türkiye'de kaynaştırma uygulamaları çok kısıtlı bir şekilde yarı zamanlı, tam zamanlı ve destek eğitim odasında kaynaştırma şeklinde uygulanmaktadır.

Özel eğitim sınıflarında ve kaynaştırma eğitimi veren sınıflarda engelli öğrencilere verilen eğitim hizmetlerinin başarıya ulaşabilmesi ve bu sınıflardaki engelli öğrencilerin sunulan eğitim olanaklarından yeterince yararlanabilmeleri bazı koşullara bağlıdır. Okullarda görev yapan öğretmen, yönetici ve diğer personelin kendi sorumluluklarını yerine getirmeleri, bu öğrencilerin eğitim aldıkları sınıfların öğrencilerin gereksinimlerine göre hazırlanması ve etkili sınıf yönetimi tekniklerini uygun şekilde kullanmaları gerekliliği bu koşullar arasında yer almaktadır (Kırcaali-İftar, 1998).

Engelli çocukların eğitimi ile ilgilenen öğretmenler eğitim programlarını öğrencileri için kolaydan zora doğru ayarlamalı, onların gereksinim duydukları alanları sağlıklı bir şekilde belirlemelidirler. Öğretmenler bu çocuklara uygun şekilde model olmalı, öğretimde mümkün oldukça fırsatlar vermeli ve uygun dönütler sağlayabilmelidirler (Morgolis ve

Mccobe, 2004; Wallace ve Cox, 2003). Engelli öğrencilere verilen eğitimin başarıya ulaşmasındaki en önemli etkenlerden bir tanesi de öğretmenlerin sınıflarında uygun davranı değiştirme yöntem ve tekniklerini uygulayıp kullanması gerekliliğidir. Öğretmenler uygun davranı değiştirme teknikleri kullandıklarında, sınıflarındaki engelli öğrencileri daha iyi tanıyabilecekler, öğrencinin başarı düzeyini ve eğitime katılımını arttırabilecekler, böylelikle bu öğrencilerin sosyal becerileri ve bağımsız yaşam becerilerini öğrenmeleri daha da kolaylaşacak, uygun olmayan davranışların ortaya çıkması engellenebilecektir (Cooper, Heron ve Willion, 1987). Böylece, engelli öğrencilerin sosyalleşmesi daha sağlıklı ve kolay olacak; engelli öğrencisindeki gelişmeleri daha iyi gören öğretmen için de eğitim-öğretim daha zevkli bir hale gelecektir.

Normal eğitim ortamlarında eğitim gören öğrencilerde olduğu gibi özel sınıflarda ve kaynaştırma sınıflarında bulunan engelli öğrencilerin başarılı olmalarında, bu sınıflarda görev yapan öğretmenlerin davranış ilkeleri ve işlem süreçlerini uygun şekilde kullanmaları gerekmektedir. Pekiştirme, davranışı izleyen olaylara bağlı olarak davranışın ileride olma olasılığının arttığı ilişkisini betimleyen davranış ilkesi olup, dönüştürülebilir sembol sistemi, etkinlik, sosyal ve birincil pekiştiriciler olumlu pekiştirme temel ilkesinden türemiş işlem süreçleridir. Davranış ilkelerinden bir diğeri olan ceza, davranışı izleyen olaylara bağlı olarak davranışın ileride olma olasılığının azaldığı ilişkisini betimlemektedir. Aşırı düzeltme, mola ve tepkinin bedeli, ceza ilkesinden türemiş ve davranışı yönetme ve değiştirme işlem süreçleridir (Özyürek, 2005).

Öğretmenlerin pekiştirici kullanırken hangi davranışı ödüllendirdiklerini dikkatle izlemeleri ve davranışın hemen bitiminde öğrenciye önceden belirlenmiş pekiştirici sunmaları, bilinen pekiştiricileri tercih etmeleri ve davranıştaki ilerlemenin uygun şekilde pekiştirilmesi gerekliliğini bilmeleri ve uygun bir şekilde kullanmaları engelli öğrencilerin başarı düzeylerinin artmasına katkı sağlayacaktır. Öğretmenler uygun olmayan davranışları azaltmak için ceza işlem süreçlerini kullanırken öğrencinin hangi davranış için ceza aldığı farkına varmasını sağlayabilmeli, öğrencinin gösterdiği problem davranışa uygun ceza işlem sürecini kullanabilmelidirler. Çünkü ceza işlem süreçleri uygun şekilde kullanıldığında uygun olmayan davranışlar azalmakta, böylelikle öğrencinin sınıfa kabulü ve katılımının arttığı ileri sürülmektedir (Özyürek, 2005; Wehmeyer, Nancy, Martin ve Carolyn, 2003).

İlgili literatür incelendiğinde; pekiştirici kullanımı ve etkisini inceleyen (Kazdin ve Klock, 1973; Yıkılmış Çifçi ve Altun, 2001); engelli öğrencilerde problem davranışları inceleyen (Çifçi ve Cora İnce, 2002; Russel ve Forness, 1985); engelli çocuklarda birinci tür ceza işlem süreçlerinden aşırı düzeltme tekniğinin etkili olduğunu ortaya koyan (Sucuoğlu ve Kanık, 1993); sınıf ortamında uyuşmayan davranışların ayrımlı pekiştirilmesi işlem sürecinin etkisini inceleyen (Birkan, 1996; Gültekin, 1999; Tavis, 1996); özel sınıflarda eleştiriye dayalı ortamlara göre ödüllere dayalı eğitim ortamlarının davranış ve sınıf kontrolünde etkisini inceleyen (Vuran, 1995); öğretmenlerin problem davranışların çözümüne ilişkin kullandıkları yöntemleri inceleyen (Acar, 2000; Batu ve Özen, 1997; Çifçi ve Tabak, 1997); öğretmenlerin özel sınıf öğrencilerine yönelik dönüt ve pekiştirici talep etmesi ve öğretmenin etkilerini inceleyen (Uysal, 2001) araştırmalara rastlanılmıştır. Ancak özel eğitim sınıfı ve kaynaştırma sınıflarında görev yapan öğretmenlerin engelli öğrencilerine yönelik pekiştirici ve ceza kullanımını birlikte inceleyen bir araştırmaya rastlanılmamış olması böyle bir araştırmanın yapılması gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Araştırmanın hizmetiçi eğitim çalışmaları ve özel eğitim uygulamalarına ışık tutacağı; özel eğitim sınıf ve kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin pekiştirici ve ceza kullanımlarını belirleyerek konuya açıklık getireceği düşünülmüştür.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, "Batı Karadeniz'de bir ildeki kaynaştırma sınıfı ve özel eğitim

sınıfı öğretmenlerinin zihin engelli öğrencilere yönelik kullanmış oldukları pekiştirici ve ceza uygulamalarının belirlenmesidir." Bu amaca bağlı olarak;

A-Kaynaştırma sınıfı ve özel eğitim sınıfı öğretmenlerinin pekiştirici uygulamalarında:

- 1- Zihin engelli öğrencilerin göstermiş olduğu olumlu davranışlar nelerdir?
- 2- Kullandıkları pekiştiriciler nelerdir?
- 3- Pekiştiricileri nasıl belirlemektedirler?
- 4- Kullandıkları pekiştiricilerin öğrenci için uygun pekiştirici olup olmadığını belirlemek için neler yapıyorlar?

5- Pekiştiricilerin ne gibi yararlar sağladığını düşünmektedirler?

6- Pekiştiricileri ne kadar süre ve sıklıkta kullanmaktadırlar?

B-Kaynaştırma sınıfı ve özel eğitim sınıfı öğretmenlerinin ceza uygulamalarında:

- 1- Zihin engelli öğrencilerin göstermiş olduğu problem davranışlar nelerdir?
- 2- Problem davranışları ortadan kaldırmak için hangi yöntem ve teknikleri kullanmaktadırlar?

3- Ceza tekniklerini nasıl belirlemektedirler?

4- Kullandıkları ceza teknikleri nelerdir?

5- Cezaları ne kadar süre ve sıklıkta kullanmaktadırlar?

Varsayımlar

Bu araştırmanın temel varsayımı; kaynaştırma sınıfı ve özel eğitim sınıfı öğretmenlerinin görüşme formuna verdikleri yanıtlarının doğru ve yansız olduğudur.

Sınırlılıklar

1- Araştırmada elde edilen bilgiler uzman görüşü alınarak ve pilot çalışma yapılarak, araştırmacı tarafından geliştirilen görüşme formu sorularıyla sınırlıdır.

2- Araştırma 2004-2005 eğitim-öğretim yılında Batı Karadeniz Bölgesinde bir ilde bulunan resmi ilköğretim okullarının 1. Kademesi ile sınırlıdır.

YÖNTEM

Katılımcılar

Araştırma yapılan Batı Karadeniz'deki ilde toplam 10 özel eğitim sınıfı öğretmeni ve 16 kaynaştırma sınıfı öğretmeni vardır. İl merkezinde ve ilçelerdeki okullarda görev yapan 10 özel sınıf öğretmeninde evrenin tümüne ulaşılmış ve hepsi araştırma kapsamına alınmıştır. 16 kaynaştırma sınıfı öğretmeninden gönüllü 10 kaynaştırma sınıfı öğretmeni araştırmaya katılmıştır.

Araştırmaya katılan 20 öğretmenden 14'ü bayan, 6'sı baydır. Kaynaştırma sınıfı öğretmenleri; ilköğretim 1. kademe görev yapmaktadır ve engelli öğrencilerle çalıştıkları yıl sayısı bir yıl ile altı yıl arasında değişmektedir. Bunlardan dört öğretmen özel eğitim ile ilgili programlara katılmış, 6 öğretmen özel eğitimle ilgili hiçbir programa katılmamıştır. Mezun oldukları kurumlara bakıldığında altı tanesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği mezunu, iki tanesi Açık Öğretim Lisans Tamamlama, bir tanesi Eğitim Fakültesi, bir tanesi Yapı Öğretmenliği mezunudur.

Özel eğitim sınıfı öğretmenlerinin ise engelli öğrencilerle çalıştıkları yıl sayısı bir yıl ile dokuz yıl arasında değişmektedir. Bu öğretmenlerden dört öğretmen özel eğitimle ilgili programlara katılmış, altı öğretmen özel eğitim ile ilgili hiçbir kursa ya da programa katılmamıştır. Mezun oldukları kurumlar bakıldığında beş öğretmen özel eğitim alanından mezunken, üç öğretmen Eğitim Programları mezunu, bir öğretmen Eğitim Enstitüsü ve bir öğretmen de Ziraat Fakültesi mezunudur.

Araştırma Modeli

Bu çalışmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın verileri yarı

yapılandırılmış görüşmelere dayalı olarak toplanmış, elde edilen veriler nitel araştırma modellerinden tümevarım analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Nitel araştırmayı; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlayabiliriz (Yıldırım ve Şimşek, 2000).

Yarı-yapılandırılmış görüşme yaklaşımı, görüşme sırasında keşfedilecek sorular veya konu listesini kapsar. Görüşme formu, benzer konulara yönelmek yoluyla değişik insanlardan aynı tür bilgilerin alınması amacıyla hazırlanır. Görüşmeci önceden hazırladığı konu ve alanlara sadık kalarak, önceden hazırladığı soruları, ayrıntılı bilgi almak amacıyla da ek soruları, belirli bir öncelik sırası zorunluluğu olmadan sorabilir. Görüşme formu, araştırma problemi ile ilgili tüm boyutların ve soruların kapsanmasını güvence altına almak için geliştirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2000).

Verilerin Toplanması

Araştırmacılar, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğinin gerektirdiği şekilde araştırmacının amaçlarına yönelik görüşme soruları hazırlamışlar ve iki özel eğitim uzmanı, bir Eğitim Bilimleri alanında uzman ve bir araştırma teknikleri dersini yürüten uzmandan uzman görüşü almışlardır. Birinci araştırmacı, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğinin uygulanma sürecinde dikkat edilmesi gereken noktaları göz önünde bulundurarak görüşmeleri yapmıştır. Görüşmeci, özel eğitim alanında yüksek lisans tez çalışması olarak bu çalışmayı yapmış ve niteliksel araştırma yöntemleri konusunda ders almıştır. Görüşmeci katılımcıların bir kısmı gibi özel eğitim sınıfı öğretmenidir ve katılımcılarla formal iş ilişkisi bulunmaktadır. Katılımcılar, araştırmaya gönüllü olarak katılmışlardır. Görüşmecilerin ses kaydı yapılmıştır. Görüşmeler 10-16 dakika arasında sürmüştür. Görüşmelerde sorulan sorular aşağıda yer almaktadır:

Görüşme Soruları:

Bölüm I

- 1-Adınız Soyadınız:
- 2-Branşınız:
- 3-Kaç yıldır engelli öğrencilerle çalışıyorsunuz?
- 4-Özel eğitimle ilgili hangi programlara katıldınız?
- 5-Sınıfınızda kaç tane engelli öğrenciniz var?
- 6-En son mezun olduğunuz kurum?

Bölüm II

- 1-Sınıfınızdaki engelli öğrencilerin göstermiş olduğu olumlu davranışların neler olduğunu söyleyebilir misiniz?
- 2-Engelli öğrencilerinizin göstermiş olduğu olumlu davranışlar sonunda bu davranışların artması ya da kalıcı olması için neler yapıyorsunuz?
- 3-Engelli öğrencilerinizin olumlu davranışlarında kullanacağınız pekiştireçleri nasıl belirliyorsunuz?
- 4-Engelli öğrencileriniz için kullandığımız pekiştireçlerin öğrenci için pekiştireç olup olmadığını belirlemek için neler yapıyorsunuz?
- 5-Engelli öğrencileriniz için kullandığımız pekiştireçlerin ne tür yararlar sağladığını düşünüyorsunuz. Örnek verebilir misiniz?
- 6-Engelli öğrencileriniz için kullandığımız pekiştireçleri ne kadar süre ve sıklıkta kullanıyorsunuz? Örnek verebilir misiniz?
- 7-Sınıfınızdaki engelli öğrencilerinizin göstermiş olduğu problem davranışlar nelerdir?
- 8-Sınıfınızdaki engelli öğrencileriniz göstermiş olduğu problem davranışları

azaltmak ya da ortadan kaldırmak için hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?

9-Sınıfınızdaki engelli öğrencilerinizin göstermiş oldu problem davranışlar için kullanacağımız ceza tekniklerin nasıl belirliyorsunuz?

10-Sınıfınızdaki engelli öğrencilerinizin problem davranışları için kullandığımız ceza teknikleri nelerdir?

11-Sınıfınızdaki engelli öğrencilerinizin problem davranışları için kullandığımız ceza tekniklerini ne kadar süre ve sıklıkta kullanıyorsunuz?

Verilerin Analizi

Verilerin analizini yapabilmek amacıyla aşağıdaki işlem basamakları izlenmiştir:

-Tüm görüşmelerin yazılı dökümleri birici araştırmacı tarafından yapılmış ve ses kayıtları ikinci araştırmacı tarafından yapılmış dinlenerek doğrulanmıştır.

-Görüşmeler bağlam kayıtları, betimsel bilgiler, betimsel indeks, görüşmeci yorumu ve genel yorum bölümleri yazılmış ve bu dosyalar araştırmacılar tarafından karşılaştırılarak uzlaşma sağlanmıştır.

-İndekslenen ve yorumlanan tüm veri bölümleri iki araştırmacı tarafından eş zamanlı olarak farklı kod kullanılarak kodlanmış ana temalar ve alt temalar oluşturulmuştur.

-Temaları oluşturan iki araştırmacı oluşturdukları tüm temaları karşılaştırarak uzlaşma sağlamışlardır.

-Temalar nitel araştırma konusunda bir uzman tarafından tekrar gözden geçirilerek 12 tema elde edilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Engelli Öğrencilerin Göstermiş Olduğu Olumlu Davranışlar

Tablo – 1: Engelli Öğrencilerin Göstermiş Olduğu Olumlu Davranışlar

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRENCİLERİNİN OLUMLU DAVRANIŞLARI	f	ÖZEL EĞİTİM SINIFI ÖĞRENCİLERİNİN OLUMLU DAVRANIŞLARI	f
Kurallara uyma, uyumlu olma	8	İzin alma (parmak kaldırma)	10
İzin alma (parmak kaldırma, kapıyı çalarak içeri girme)	6	Kurallara uyma (dersi dinleme, düzgün oturma, zil çaldığında sınıfa girme)	9
Görevleri yapma (ödev yapma, derse katılma)	6	Görevleri yapma (ödev yapma, derse katılma)	3
Sorumluluk alma	3	Yardımlaşma, paylaşma	3
İyi arkadaşlık ilişkisi kurma	2	Konuşabilme	2
Etkinliklere katılma	1	Sevgi saygı gösterme	2
Yardımlaşma	1	Büyüklerin küçüklere örnek olması	1
Yaramazlık yapmama	1	Sempatik olma	1
Gayret gösterme	1	Sclamlaşma	1
Okumalarında gelişme	1	Kendini ifade edebilme	1
		Hayatı sevme	1
		Kendilerini kabul etme	1

Tablo 1'de engelli öğrencilerin göstermiş olduğu olumlu davranışlara bakıldığında; kaynaştırma sınıfı ve özel eğitim sınıfı öğrencilerinin göstermiş olduğu kurallara uyma; izin alma, görevlerini yapma gibi olumlu davranışların ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Bununla birlikte özel eğitim sınıfı öğretmenleri öğrencilerinin göstermiş olduğu olumlu davranışlar arasında konuşabilme, kendilerini kabul etme, hayati sevme, sempatik olma gibi davranışların yer aldığını belirtmişlerdir. Bu durum özel eğitim sınıfındaki öğrencilerin engel durumlarının daha ağır olması, bu sınıfta görev yapan öğretmenlerin öğrencilerinin engel durumlarını göz önünde bulundurarak, öğrencilerinin gösterdiği küçük bir davranışı bile olumlu davranış olarak görmeleri ile açıklanabilir.

Öğretmenlerin Olumlu Davranışları Artırmak İçin Uyguladıkları Teknikler

Tablo – 2: Öğretmenlerin Olumlu Davranışları Artırmak İçin Uyguladıkları Teknikler

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f	ÖZEL EĞİTİM SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f
Sözel pekiştireçler (Aferin, çok güzel deme)	12	Sözel pekiştireçler (Aferin, çok güzel, iyi deme, teşekkür etme)	8
Nesnel pekiştireçler (kalem, silgi alma, not defteri verme)	6	Yiyecek ödülü (Şeker verme, çikolata verme)	6
Sosyal pekiştireçler (Sarılma, alkışlama, baş okşama, öpücük kondurma, örnek gösterme, oyun oynatma)	6	Sembol pekiştireçler verme (Yıldız verme, gülen adam sembolü, sembol pek Tablo kullanımı)	4
Sembol pekiştireçler verme (Deftere yıldız, yıldız takma, puan verme)	4	Nesnel pekiştireçler (Kalem, silgi, defter alma)	4
Yiyecek pekiştireçleri verme (çikolata)	1	Sosyal pekiştireçler (Her ay örnek öğrenci seçme, top oynatma)	2
		Sevildiğini anlamasını sağlama	1
		Hayatın olumlu yönlerini gösterme	1
		Ödev kontrolü	1

Tablo 2’de belirtildiği gibi kendileriyle görüşme yapılan öğretmenlerin sınıflarında engelli öğrencilerin göstermiş olduğu olumlu davranışların artması ve kalıcı olmasını sağlamak için uygulamaları incelendiğinde; sözel, nesnel, yiyecek, sosyal ve sembol pekiştireçler kullandıkları, buna ek olarak öğrencilere sevildiklerini anlamalarını sağladıklarını, hayatın olumlu yönlerini gösterdiklerini, ödev kontrolü yaptıklarını belirtmişlerdir.

Kaynaştırma sınıf öğretmenlerinden Zeynep öğretmen “özel ilgilenmek gerekiyor” (G.Z. /s.37). Sedef öğretmen “bakın arkadaşımız ne güzel cevap verdi diyorum örnek gösteriyorum” (G.S. /s.1) şeklinde açıklama yapmıştır.

Özel eğitim sınıfı öğretmenlerinden İsmail öğretmen bu soruya “önce çocuğu sevmek gerekiyor. Sıkmadan öğretmeye çalışıyorum. Sevildiğini anlamasını sağlıyorum” şeklinde yanıt vermiştir.

Kazdin ve Klock (1973) yaptıkları araştırmada gülümseme, sırtını okşama ve sarılma gibi sosyal pekiştireçlerin ve sevgi göstermenin öğrencilerin ilgisinde artışa neden olduğunu belirtmişlerdir. Yıkılmış, Çifçi ve Altun (2001) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin engelli öğrencilerin göstermiş olduğu olumlu davranışları artırmak amacıyla; sözel, nesnel, sembol ve sosyal pekiştireçler kullandıklarını belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu Yıkılmış, Çifçi ve Altun, Kazdin ve Klock’un bulgularını destekler niteliktedir.

Pekiştireç Belirleme Teknikleri

Tablo – 3: Pekiştireç Belirleme Teknikleri

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f	ÖZEL EĞİTİM SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f
Gözlem yoluyla	5	Gözlem yoluyla	8
Ailelere sorarak	3	Öğrencinin kendisine sorarak	4
Anket yoluyla	1	Aileye sorarak	3
Hiçbir şey yapmama	1	Öğrencinin gereksinimlerine	3
		Pekiştireç listesi ile	1

Tablo 3'de öğretmenlerin pekiştireç belirlemek için yaptıklarına bakıldığında; kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin gözlem ve anket yoluyla, ailelere sorarak; özel eğitim sınıfı öğretmenleri ise gözlem yoluyla, öğrencinin kendisine sorarak, aileye sorarak, öğrencinin gereksinimlerine göre ve pekiştireç listesi ile belirledikleri görülmektedir.

Cooper, Heron ve Willion (1987) ile Kırcaali-İftar ve Tekin (1997) öğrenciler için nelerin pekiştireç olup olmadığını belirlemek amacıyla, öğrencinin kendisine, anne-babasına, arkadaşlarına, diğer öğretmenlerine sorarak, bireyi gözlemleyerek ve deneyerek belirlenebileceğini belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu Cooper ve diğerleri ile Kırcaali-İftar ve Tekin'in görüşlerini kısmen doğrular niteliktedir.

Pekiştireçlerin Öğrenci İçin Pekiştireç Olup Olmadığını Öğretmenlerin Hangi Yolla Anladıkları

Tablo – 4: Pekiştireçlerin Pekiştireç Olup Olmadığını Belirleme

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f	ÖZEL EĞİTİM SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f
Davranışlarından	4	Memnuniyetinden	2
Oturma şeklinden	1	Çocuktaki etkisinden	2
Soru sormasından	1	Olumlu davranışın artmasından	1
Pekiştireçten sonra tebessüm etmesinden	1	Gözlemleyerek	1
Sevinmesinden	1	Gösterdiği tepkiden	1

Tablo-4'de kaynaştırma sınıfı ve özel eğitim sınıfı öğretmenlerinin kullandıkları pekiştireçlerin öğrenci için uygun pekiştireç olup olmadığını hangi davranışları gözlemleyerek belirledikleri incelendiğinde; kaynaştırma sınıfı öğretmenleri, öğrencinin davranışlarından, oturma şeklinden, soru sormasından, pekiştireçten sonra tebessüm etmesinden, sevinmesinden anladıklarını belirtirken; özel eğitim sınıfı öğretmenleri çocuğun memnuniyetinden, çocuktaki etkisinden, gösterdiği tepkiden, olumlu davranışın artmasından ve çocuğu gözlemleyerek anladıklarını ifade etmişlerdir.

Yıkılmış, Çifçi ve Altun (2001) yaptıkları araştırmada, öğretmenlerin öğrencilerini gözledikleri, onların yüz ifadelerine dikkat ettikleri ve böylece öğrenci tepkilerine göre verdikleri şeylerin pekiştireç olup olmadığını anladıklarını belirtmişlerdir. Yıkılmış, Çifçi ve Altun'un bu bulgusu araştırmanın bu bulgusunu destekler niteliktedir.

Pekiştiricilerin Yararları

Tablo – 5: Pekiştiricilerin Yararları

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f	ÖZEL EĞİTİM SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f
Cesaretlenme (kendine güven)	3	Olumlu davranışlarda artma ve süreklilik	6
Derse katılımın artması	3	Derse katılım, derse devam	5
Olumlu davranışlarda artma	3	Motive olma	3
Motive olma	2	Mutlu olma	1

Tablo-5'de pekiştiricilerin yararları ile ilgili bulgular görülmektedir. Öğretmenlerin engelli öğrencileri için kullandıkları pekiştiricilerin sağladığı yararlar incelendiğinde hem kaynaştırma sınıfı öğretmenleri, hem de özel eğitim sınıfı öğretmenleri kullandıkları pekiştiricilerin; öğrencilerin olumlu davranışlarını, derse devamını ve katılımını artırdığını, öğrencilerin motive olmasını, kendisine güvenini ve cesaretlenmesini sağladığını belirtmişlerdir.

Özyürek (2005), etkili pekiştiricinin kullanımının öğrencilerin öğrenme yaşantılarına katılmalarını, derslerde başarılı olmalarını, olumsuz davranışlarının azalmasını sağlamanın yanı sıra öğrencilerin okula, derslere, öğretmenlere ve öğrencilerin kendilerine yönelik tutumlarını olumlu şekilde etkilediğini belirtmiştir. Araştırmanın bu bulgusu Özyürek'in görüşlerini destekler niteliktedir.

Pekiştiricileri Kullanma Sıklığı

Tablo – 6: Pekiştiricileri Kullanma Sıklığı

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f	ÖZEL EĞİTİM SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f
Belli bir süre yok...	8	Belli bir süre ve sıklık yok...	8
Her olumlu davranıştan sonra...	5	Arkadaşlarından farklı davranış sergilediğinde...	1
Aklıma geldiğinde...	1	Gerektiğinde...	1
Ödev yaptığında...	1	Öğrencinin performansına göre...	1
Kitap okuduğunda...	1	Akademik beceri isteyen derslerde...	1
Ara vermeden...	1	Sosyal pekiştirenleri sürekli kullanma...	1
Gerektiğinde...	1	Baş okşama ve yiyecek ödülü iki günde bir kullanma...	1
Derse göre değişir	1		

Tablo-6'da kaynaştırma sınıfı ve özel eğitim sınıfı öğretmenleri kullandıkları pekiştiricilerin kullanma sıklık ve sürelerine ilişkin; belli bir süre ve sıklık yok, aklıma geldiğinde, gerektiğinde gibi yanıtlar verdikleri görülmektedir.

Cooper ve diğerleri (1987), Kırcaali-İftar ve Tekin (1997) ve Özyürek (2005), pekiştiricilerin belli bir süre ve sıklık içinde ve bir plan dahilinde kullanılmasının bir çok yarar sağladığını; ayrıca, öğretmenin öğrencinin davranışını ne zaman pekiştirip pekiştirmeyeceğinin, davranışın sürekliliği ve genellenmesi bakımından çok önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Her iki gruptaki öğretmenlerin pekiştiricileri belli bir süre ve sıklık içinde kullanmadıklarını belirtmeleri, bize öğretmenlerin pekiştiricileri uygun şekilde kullanmadıklarını ve etkili pekiştiric kullanımı ile ilgili yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıklarını ve bu becerilere sahip olsalar bile uygulamadıkları izlenimini vermektedir.

Engelli Öğrencilerin Problem Davranışları

Tablo – 7: Engelli Öğrencilerin Problem Davranışları

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f	ÖZEL EĞİTİM SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f
Arkadaşını şikayet etme, vurma, rahatsız etme, yüzünü tırmalama	4	Vurma, bağırma, sataşmak, kavga etme	8
Arkadaşlarının eşyasını almak	3	Ayakta gezinmek	3
İçe kapanıklık	2	Derse geç gelmek	3
Talimatları anlayamama	2	Küfür etmek	2
Yerine oturmamak	2	Dersten dışarı çıkmak	2
Yersiz istekler	1	Ödev yapmamak	2
Kurallara uymamak	1	Arkadaşlarının kemerlerini sökmek	2
Ders çalışmamak	1	İzinsiz konuşmak	2
Alt ıslatma	1	Kalem kırmak	1
Hırçın olma	1	Ağlamak	1
Konuşmamak	1	Sınıfa girmemek	1
		Yazmamak	1
		Yersiz istekte bulunmak	1
		Okumama	1
		Şikayet etmek	1
		Kıskançlık	1
		Kızgınlık	1
		Yerinden kalkma	1
		Ders dinlememek	1
		Kafayı sağa sola çevirme	1

Tablo-7’de kaynaştırma sınıfı ve özel eğitim sınıfı öğretmenlerinin belirttiği engelli öğrencilerin problem davranışlarında arkadaşını şikayet etme, vurma, sataşma, kavga etme, arkadaşlarının eşyasını alma, ayakta gezinme, derse geç gelme daha yoğun görülmektedir. Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinden Selim öğretmen “...bu çocuklar sadece içe kapanık sosyal olarak kabul görmüyorlar” (G.S. /s.4); Nazlı öğretmen “...normal dediğimiz öğrencilerde daha fazla problem davranış var” (G.N. /s.21), şeklinde ifade etmişlerdir.

Özel eğitim sınıfı öğretmenlerinden Gül öğretmen “...pek problem davranış yok, geçmişte yerinde oturmamak, teneffüste arkadaşına vurmak gibi davranışlar vardı” (G.G. /s.15); Hatice öğretmen “kıskançlık var, toplumdaki kendilerini soyutladıkları için kızgınlık var. Bunun dışında bir şey yok” (G.H. /s.55) şeklinde ifade etmişlerdir.

Russel ve Fornes (1985) yaptıkları araştırmada engelli öğrencilerin problem

davranışların; ders sırasında arkadaşları ile konuşma, sınıfta gezinme, yerinde oturmama, vurma, ders dinlememe, arkadaşlarına zarar verme, öğretmenin verdiği yönergelere uymama olarak belirtmişlerdir. Russel ve Fornes'in bulguları araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Çifçi ve Tabak (1997) yaptıkları çalışmada öğrencilerin problem davranışları olarak; elini ısırma, kafasını duvara vurma, bağırma, eşyalara zarar verme, küfür etme olarak belirtmişlerdir. Çifçi ve Tabak'ın bu bulguları araştırmanın bulgularını kısmen destekler niteliktedir. Oliver ve diğerleri (1987) yaptıkları çalışmada saldırganlık, kendini yaralama, uyku problemi, dikkat bozukluğu, çekingenlik, aşırı etkinlik ve cinsel problemlerin zihin engelli çocuklarda yaygın olarak görülen uygun olmayan davranışlar olduğunu belirtmişlerdir. Oliver ve diğerlerinin (1987) yaptığı çalışmadaki saldırganlık ve çekingenlik gibi bulguları çalışmamızın bulguları ile paralellik göstermektedir.

Problem Davranışlar İçin Kullanılan Yöntemler

Tablo – 8: Problem Davranışlar İçin Kullanılan Yöntemler

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f	ÖZEL EĞİTİM SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f
Öğrenci ile yüksek sesle konuşma,	4	Sevdiği şeylerden mahrum bırakma, etkinlikten uzaklaştırma, teneffüse çıkarmama	6 3
Ben mesajı verme	1	Kurallara uymadıklarını söyleme	1
Kaş göz ve mimik kullanma	1	(+)-(-) verme	1
Yöntem kullanmıyorum	1	Ayakta durdurmak	1
Arkadaşlarının yardımcı olmasını sağlama	1	Empati kurdurma	1
Tahtaya kalkıp sınıfa sırt dönme	1	Görmezden gelme	1
En önemli yöntem sevgidir	1	Üst sınıftan öğrencileri görevlendirme	1
Görmezden gelme	1	Aile ile görüşme	1
Oyuna katılma	1	Müdüre götürme	1
		Sembol pek. Tab. Kullanma	1
		Çocukların yerlerini değiştirme	1
		Yemek vermeme	1
		Bağırma	1

Kaynaştırma sınıfı öğretmenleri ile özel sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları problem davranışların çözümüne ilişkin kullandıkları yöntemlerin birbirinden farklılık gösterdiği görülmektedir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre kaynaştırma sınıfı öğretmenleri problem davranışların çözümüne yönelik sırayla, öğrenci ile konuşma, kaş göz ve mimikleri kullanma, ben mesajı verme, görmezden gelme, oyuna katma, sınıfa sırt döndürme, gibi yöntemler kullandıklarını belirtmişlerdir. Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinden Selim öğretmen "yöntem kullanmıyorum" (G.S. /s.4) şeklinde yanıt vermiştir. Özel sınıf öğretmenleri de problem davranışın çözümüne yönelik, tepkinin bedeli (teneffüse çıkarmama, etkinlikten uzaklaştırma), (+) ve (-) verme, kurallara uymadıklarını söyleme, ayakta durdurma, görmezden gelme, müdüre götürme, aile ile görüşme, sembol pekiştirme tablosu kullanma, yemek vermeme, bağırma gibi yöntemler kullandıklarını belirtmişlerdir. Problem davranışların çözümüne yönelik; mola, hoş giden uyararı çekme, hoş gitmeyen uyararı verme, tepkinin bedeli ve ayrımlı pekiştirme gibi pek çok yöntemin her iki grup

öğretmen tarafından da kullanılmaması düşündürücüdür.

Batu ve Özen (1997) yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin problem davranışların çözümüne ilişkin en sık sözel olarak uyarma, görmezden gelme, uyuşmayan davranışı pekiştirme ve etkinlikten mahrum bırakma gibi yöntemlere başvurduklarını belirtmişlerdir. Acar (2001) yaptığı çalışmada öğretmenlerin karşılaştıkları problem davranışların çözümüne ilişkin pekiştirme ve ödül kullanma, sözel olarak uyarma, görmezden gelme ve ceza gibi yöntemlere başvurduklarını belirtmiştir. Acar'ın yaptığı çalışmada pekiştirme ve ödül kullanma yöntemi dışında kalan diğer yöntemler bu çalışmada elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir. Taval (1996), Birkan (1997) ve Gültekin (1999) yaptıkları çalışmalarda, zihin engelli öğrencilerde sınıf ortamında görülen uygun olmayan davranışların çözümüne yönelik uyuşmayan davranışların ayrımlı pekiştirilmesi yönteminin kullanılması sonucunda uygun olmayan davranışlarda azalma görüldüğünü ve bu yöntemin kullanımının problem davranışların çözümünde etkili olduğunu belirlemişlerdir. Araştırmamızın bulguları incelendiğinde, hem kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin hem de özel sınıf öğretmenlerinin hiçbirinin ayrımlı pekiştirme yöntemini kullanmadıkları görülmüştür. Öğretmenlerin daha önce aldıkları eğitimleri göz önüne alındığında bu durumun bilgi eksikliğinden kaynaklanabileceği düşünülebilir.

Vuran (1995) yaptığı çalışmada zihin engelli öğrencilerin bulunduğu alt özel sınıflarda öğretmenlerin sınıf kontrolünü sağlama ve problem davranışların çözümüne yönelik olarak, sus, konuşma, arkadaşına vurma, önüne dön, gibi eleştiri yorumlarını azaltıp ödülleri artırdığında öğrencilerin problem davranışlarında azalma olduğunu belirtmiştir. Vuran'ın elde ettiği bulgular kısmen benzerlik gösterse de genel olarak farklılık gösterdiği söylenebilir.

Ceza Tekniklerini Belirleme Yöntemleri

Tablo – 9: Ceza Tekniklerini Belirleme Yöntemleri

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f	ÖZEL EĞİTİM SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f
Çocuğun davranışına göre belirleme	3	Çocuğun özelliklerine göre	9
Sınıftaki gözlemlere göre	3	Aile ile görüşerek	2
Engelliye karşı ceza kullanmama	3	Öğrenci ile görüşerek	2
Teknik kullanmıyorum	1	Duruma ve gereksinime göre	2
	1	Teknik kullanmıyorum	1

Tablo-9'da kaynaştırma sınıfı ve özel eğitim sınıfı öğretmenleri problem davranışlar için ceza tekniklerini belirlerken çocuğun davranışlarına ve özelliklerine göre, sınıftaki gözlemlere göre, aile ve öğrenci ile görüşerek duruma ve gereksinime göre belirlediklerini ifade ederken; İlyas öğretmen "engelliye karşı ceza kullanmıyorum, çünkü kullandığım zaman arkadaşları arasında rencide olur, zaten durumu belli" (G.İ. /s.41) şeklinde ifade etmiştir. Teknik kullanmıyorum yanıtına da rastlanılmıştır.

Köknel (1999)'e göre ceza verilirken çocuğun yaşı, kişilik özellikleri ve içinde bulunduğu koşullar göz önünde tutulmalıdır. Cüceloğlu (1998)'na göre ceza gelişi güzel değil son derece bilinçli kullanılmalıdır. Çünkü ceza uygulamasının getirdiği çocuğa zarar veren değişik sakıncaları vardır. Her iki gruptaki öğretmenlerin de planlı bir şekilde kullanacakları ceza tekniklerini belirlememeleri ve uygulamadıkları izlenimi vermeleri oldukça düşündürücü olup, Köknel ve Cüceloğlu'nun görüşleriyle örtüşmemektedir.

Öğretmenlerin Kullandıkları Ceza Teknikleri

Tablo – 10: Öğretmenlerin Kullandıkları Ceza teknikleri

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f	ÖZEL EĞİTİM SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f
Beni çok üzüyorsunuz deme	1	Etkinlikten mahrum bırakma	4
Yüksek ses kullanma	1	Etkinlikten mahrum bırakma	4
Yüz ve mimik hareketlerini kullanma	1	Ödülü geri alma	3
Sevmediği arkadaşlarla oturtma	1	İlgilenmeme, görmezden gelme	2
Dersten çıkarma	1	Dersten çıkarma	2
İlgilenmeme	1	Sevmediği cümleyi yazdırma	1
Yazı yazdırma	1	Öğrencinin yerini değiştirme	1
Övgüden mahrum bırakma	1	Çocukla konuşmama	1
Pekiştireçten mahrum bırakma	1	Okulun etrafında tur attırma	1
Olumsuz davranışı kendisine düzeltiltirme	1	Özür diletme	1
Etkinliklerden mahrum bırakma	1	Müdür ve başka öğretmenle uyarma	1
		Ayakta durdurma	1
		Sopa ile vurma	1
		Kulağını çekme	1
		Öğrenci velisini çağırma	1
		Sönme	1

Tablo-10'da kaynaştırma sınıfı ve özel eğitim sınıfı öğretmenlerinin kullandıkları ceza teknikleri birbirinden farklılık göstermektedir.

Hem kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin hem de özel sınıf öğretmenlerinin sınıflarda yüksek ses ve sopa ile vurma gibi birinci tür ceza, hem de ilgilenmeme ve görmezden gelme gibi ikinci tür ceza tekniklerine başvurdukları görülmektedir. Bazı öğretmenlerin öğrenci üzerinde olumsuz etki bırakabilen yüksek ses, sopa ile vurma, kulağını çekme gibi cezalara başvurmaları ise oldukça düşündürücüdür. Bu durum bazı öğretmenlerin etkili ve uygun ceza tekniklerini kullanma hakkında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Norma çocuklarla yapılan araştırmalardan; Gözütok (1993) yaptığı araştırmada öğretmenlerin öğrencilere karşı fiziksel cezaya başvurduklarını belirtmiştir. Gözütok'un çalışmasında elde ettiği bulgular bu araştırmanın bulgularını kısmen destekler niteliktedir. Bilir (1991), 16 ilde, 4-12 yaşlar arasındaki 50.473 çocuğu kapsayan araştırmasında çocukların cinsiyet farkı olmaksızın fiziksel cezayla karşı karşıya kaldıklarını ortaya koymuştur. Bu araştırmanın fiziksel ceza ile ilgili bulguları Bilir'in bulgularını destekler niteliktedir. Dirik (2002) yaptığı çalışmada öğretmenlerin farklı şekillerde ceza verdiklerini belirlemiştir. Dirik, yazma ödevleri teneffüse çıkarmama, haklarından mahrum etme, sınıftan ayırma, hayatındaki diğer önemli kişileri bilgilendirme gibi ceza türlerinin varlığından söz etmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular Dirik'i destekler niteliktedir.

Öğretmenlerin Ceza Tekniklerini Kullanma Sıklığı

Tablo – 11: Öğretmenlerin Ceza Tekniklerini Kullanma Sıklığı

KAYNAŞTIRMA SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f	ÖZEL EĞİTİM SINIFI ÖĞRETMENLERİ	f
Belli bir süre ve sıklık yok	2	Problem davranış sergilediğinde	9
İhtiyaç anında kullanma	1	Belli bir süre yok	3
Çok nadir kullanma	1	Gerektiğinde	3
Gerektiğinde	1	Davranışa göre değişiyor	2
Olumsuz davranış sergilediğinde	1	Çok sık kullanıyorum	

Tablo-11'de öğretmenlerin ceza tekniklerini kullanma sıklığına ve sürelerine bakıldığında; her iki öğretmen grubunun da ceza tekniklerini uygularken, belli bir süre ve sıklık içinde kullanmadıkları, problem davranış sergilediğinde ve gerektiğinde kullandıkları görülmektedir. Ceza davranışla orantılı olarak o davranışın yinelenmesini engelleyecek şekilde uygulanmalı; öğrenci neyi nasıl yaptığı için ceza aldığını bilmelidir. Ceza, geliş güzel değil de son derece bilinçli bir şekilde kullanılmalıdır. Çünkü ceza uygulamasının getirdiği son derece değişik sakıncalar vardır. Ceza uygulaması öğrencinin ceza veren kişiden çekinmesi, karşı çıkması, ceza vermeye alışması, güvensizlik gibi istenmeyen davranışlar doğurabilir (Cooper ve diğerleri, 1987; Kırcaali-İftar ve Tekin, 1997; Özyürek, 1998; Cüceloğlu, 1998; Downing ve diğerleri, 2005).

Araştırma bulgularından her iki öğretmen grubunun da ceza tekniklerini yeterince bilinçli kullanmadıkları görülmektedir. Bu durum, engelli öğrencilere verilen eğitimin ne derece uygun verildiğini kuşku hale getirmektedir.

Araştırmaya Yönelik Öneriler

1. Kaynaştırma sınıfı ve özel sınıflarda görev yapan öğretmenler her yıl özel eğitim konusunda mutlaka hizmet içi eğitim kurslarına tabi tutulmalıdır. Böylece öğretmenlerin bilgi ve becerileri taze tutması sağlanabilir.

2. Kaynaştırma sınıfı ve özel sınıflara engelli öğrencilerin kaydı yapılırken yönetmelikte belirlenen uygulamalar mutlaka izlenmelidir.

3. Öğretmen yetiştiren fakültelerde öğretmen adaylarına kaynaştırma eğitimi, engelli öğrenciler ve eğitimleri konusunda mutlaka eğitim verilmelidir.

4. Engelli öğrenciler ile çalışan öğretmenlere etkili pekiştirme kullanımı ile ilgili sınıf yönetimi ve etkili disiplin konusunda bilgi ve becerilerin gelişmesini amaçlayan hizmet için eğitim seminerleri verilebilir.

İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Engelli öğrencilerle çalışan öğretmenleri öğrenciler için kullandıkları pekiştirme belirlemek amacıyla hangi pekiştirme kullandıkları ile ilgili araştırma yapıp gözlemle desteklenerek, daha detaylı bilgi edinilebilir.

2. Farklı engel gruplarında engelli öğrencilerle çalışan öğretmenlerin sınıflardaki öğrencilerin göstermiş olduğu problem davranışlar ve bunların çözümüne yönelik kullandıkları yöntemler ile ilgili araştırma yapıp gözlem ile desteklenebilir.

KAYNAKÇA

Acar, Ç. (2000). "Zihin Özürlü Çocuklarla Çalışan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Sınıflarında Karşılaştıkları Problem Davranışlar İle İlgili Görüş ve Önerileri". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Batu, S., Kırcaali-İftar, G. (2005). *Kaynaştırma*. Ankara. Kök Yayıncılık.
- Batu, S., Özen, A. (1997). “*Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Kontrolüne Yönelik Sorunlarının ve Gereksinim Duydukları Destek Hizmet Türlerinin Belirlenmesi*”. Eskişehir IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi.
- Bilir, Ş. (1991). “*Türkiye'nin 16 İlinde 4-12 Yaşları Arasındaki 50.473 Çocuğa Fiziksel Ceza Verme Sıklığı ve Buna İlişkin Problem Durumlarının İncelenmesi*”. Aile ve Toplum. Cilt 1, Sayı: 1.
- Birkan, B. (1997). “*Sınıf Ortamına Uygun Olmayan Davranışların Uyuşmayan Davranışlarını Ayrımlı Pekiştirerek Azaltma*”. 7. Özel Eğitim Günleri Bildirileri. Eskişehir. Karatepe Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (1998). *İnsan ve Davranış*. İstanbul. Remzi Kitapevi. 7. Basım.
- Cooper, J., Heron, E., Willion, H. (1987). *Applied Behaviors Analysis*. Colombus. A. Bell and Howell Company.
- Çifçi, İ., Tabak, Ö. (1997). “*Zihin Engelli Öğrencilerde Problem Davranışların Belirlenmesi*”. 7. Özel Eğitim Günleri. Eskişehir. Karatepe Yayınları.
- Çifçi, İ., Cora İnce, N. (2002). “*Zihin Engelli Öğrencilerin Davranış Problemlerinin Öğretmen Adayları Tarafından Belirlenmesi*”. Ankara XII. Özel Eğitim Kongresi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No.193.
- Dirik, K. (2002). “*İzmir İli İlköğretim Okullarında Ödül ve Ceza*”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Downing, J., Keating, T., Bennet, C. (2005). *Effective Reinforcement Techniques in Elementary Physical Educaion*. The Key To Behavior Management. Whur Publishers. London.
- Gültekin, E. (1999). “*Uygun Olmayan Davranışların Azaltılmasında Ebeveynler Tarafından Uygulanan Uyuşmayan Davranışların Ayrımlı Pekiştirmesinin Etkisi*”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Köknel, Ö. (1999). *Kişilik*. İstanbul. Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kazdin, A. E., Klock, J. (1973). *The Effect of Nonverbal Teacher Approval on Student Attentive Behavior*. *Journal Of Applied Behaviors Analysis*. Vol.6. 643-654.
- Kırcaali-İftar, G. (1992). “*Özel Eğitimde Kaynaştırma*”. Eğitim ve Bilim 16. No. 86. (1998). Özel Eğitim, Eskişehir. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Kırcaali-İftar, G., Tekin E. (1997). “*Tek Denekli Araştırma Yöntemleri*”. Ankara. Türk Psikologlar Derneği Yayınları. MEB Mevzuat Bankası. 573 Sayılı Kanun Hükmünde Karamame. 30.05.1997. www.meb.gov.tr
- Morgalis, H., Mccobe, P. (2004). *Self-Efficiency A Key To Improving The Motivation Of Struggling Learners*. Clearing House. 70.
- Özyürek, M. (2005). *Olumlu Sınıf Yönetimi*. Ankara. Kök Yayıncılık.
- Russel, A. T., Fomes, S. R. (1985). “*Behavioral Disturbance in Mentally Retarded Children in TMR on EMR. Classrooms*” *American Journal of Mental Deficiency*. Vol. 89. No.4 338-344. Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Danışma Kurulu 24. Toplantısı Raporu. www.shcek.gov.tr
- Sucuoğlu, B., Kargın, T. (2006). *İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları: Yaklaşımlar, Yöntemler, Teknikler*. İstanbul. Morpa Kültür Yayınları.
- Tavil, Z. (1996). “*Sınıf Ortamında Uygun Olmayan Davranışların Azaltılmasında Uyuşmayan Davranışların Ayrımlı Pekiştirilmesinin Etkisi*”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. 2006.
- Uysal, A. (2001). “*Zihin Özürlü Sınıf Öğrencilerine Öğretmenlerinden Dönüt veya*

Pekiştireç Talep Etmeyi Öğretmenin Etkileri". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Vuran, S. (1995). "Alt Özel Sınıflarda Ödül Kullanımının Sınıf Kontrolüne Etkisi". Bolu. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Kültürel Etkinlikler Yayınları. Yıl 1, Sayı: 2.

Wallace, M., Cox E. A. (2003). "Increasing Independent Seatwork; Breaking Large Assignments Into Smaller Assignment and Teaching Student With Retardation to Recruit Reinforcement.

Wehmeyer, L. D., Nancy, B., Martin, A., Carolyn, H. (2003). "The Effects of Selef-Regulation Strategies On Goal Attainment For Students With Developmental Disabilities in General Education Classrooms". Journal of Developmental and Physical Disabilities. Vol. 15. No.1, March.

Yıkılmış, A., Çifçi, İ., Akbaba Altun, S. (2001). "Kaynaştırma Sınıfında Çalışan Öğretmenlerin Kaynaştırılmış Öğrencilere Yönelik Ödül Durumlarının Belirlenmesi". Konya. XI. Özel Eğitim Kongresi.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara. Seçkin Yayıncılık. 2. Baskı.